

สังคมกับสัญญา*

ถ้าหากจะมีใครสักคนหนึ่งไปรณรงค์เรียกร้องที่ห้องสนามหลวงให้ประชาชนไทยทุก ๆ คน มาชุมนุม ทำสัญญาร่วมกัน ว่าแต่ละคนจะสละสิทธิเสรีภาพและกำลังอำนาจที่มีมาแต่เดิมทั้งหมดให้ไว้แก่ สังคมแทนที่จะอยู่กับแต่ละคน แล้วจากนั้นก็เขียนกฎสังคมขึ้นมา เพื่อปกครองทุก ๆ คนในสังคม ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่สุด ปฏิกริยาของคนทั่ว ๆ ไปก็คือความรู้สึกที่ว่านี่เป็นเรื่องเพ้อฝันที่เป็นจริงไปไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมยุคปัจจุบัน ความเพ้อฝันหรือลักษณะความเป็นนักจินตนิยม (โรแมนติค) นี่เองที่เป็นลักษณะเด่นของ รัสโซ่ นักคิดนักเขียนผู้มีชื่อชาวฝรั่งเศส ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เบอทรัน รัสเซล พูดถึงรัสโซ่ว่า “เขาเป็นบิดาของขบวนการโรแมนติค..... ข้อเขียนของเขาให้ความรู้สึกถึงหัวใจทีเดียว” ดังเช่นคำพูดที่ว่า “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่ง เขาอยู่ในเครื่องพันธนาการ” ความสวยงามของภาษาและความหมายที่กินใจ ทำให้ข้อเขียนของเขาเป็นที่นิยมในการหยิบยกมาอ้างอิงอยู่เสมอ เช่นมาราต์ นักปฏิวัติคนหนึ่งในสมัยปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ในขณะที่เวกกันอิทธิพลทางความคิดเชิงจินตนิยมของรัสโซ่ โดยเฉพาะความคิดที่ว่าประชาชนต้องอยู่ภายใต้รัฐ โดยเปรียบเทียบกับรูปองค์อินทรีย์ (organic) ซึ่งมีผู้เรียกว่า “เผด็จการที่จำลองมาในร่างประชาธิปไตย” (pseudo democratic dictatorship) ก็มีผลต่อการกำเนิดแนวคิดฟาสซิสต์ของฮิตเลอร์ในเวลาต่อมา ส่วนนักคิดฝ่ายซ้ายก็ใช้ข้อเขียนของเขาที่ว่าความไม่เสมอภาคเกิดจากการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่เท่าเทียมกันนั่นเอง เออร์เนสต์ บาร์คเกอร์ (Ernest Barker) กล่าวถึงลักษณะนี้ไว้ว่า “คุณสามารถหาหลักฐานของคุณได้ในรัสโซ่ ไม่ว่าคุณจะอยู่ในฝ่ายซ้าย..... หรือขวา ลัทธิเดียวที่หายากหน่อยคือฝ่ายที่เป็นกลาง.....”

อย่างไรก็ตาม ความคลี่คลายของการเมืองในระยะเวลาดังกล่าวนั้น ไม่อาจจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบของรัสโซ่ได้ทั้งหมด ข้อที่น่าพิจารณาก็คือ ในสภาพสังคมที่ใกล้จะสิ้นยุคศักดินา

* จังจกส์ รัสโซ่ สัญญาประชาคม จินกา จินกนเสรี (แปลและเรียบเรียง) ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษานานาชาติแห่งประเทศไทย ๒๕๑๑-๒๕๑๒ หน้า ๑๕๘ บาท

๕
ในความพยายามของเขาที่ “จะตรวจค้นดูว่าทางด้านพลเรือนมีหลักเกณฑ์การปกครองที่ชอบธรรมและ
วางใจได้อยู่หรือไม่” (หน้า ๑๘) ก็เท่ากับเป็นการลุกขึ้นเปิดโปงสภาพการปกครองที่ไร้ประสิทธิภาพ
ในสมัยนั้น และได้ช่วยผลักดันให้ระบบดังกล่าวต้องลงจากเวทีประวัติศาสตร์เร็วขึ้น สภาพทางการเมือง
เมืองของยุโรปในตอนปลายศตวรรษที่ ๑๘ นั้นกำลังแตกแยกเป็นเสี่ยง ๆ ระบบการปกครองแบบ
เก่าได้ถูกอิทธิพลของแนวคิดปัจเจกชนนิยม (individualism) และวิพากษ์นิยม (scepticism) ในสมัย
คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ทำลายลงไป ขากรรแบบศักดินาที่ยังหลงเหลืออยู่ในเฉพาะหมู่ขุนนางชั้นสูง ก็
กำลังถูกฝ่ายประสบการณ์และเหตุผลนิยม (empirical rationalism) กับฝ่ายชนชั้นกลางที่กำลังขยาย
ตัวทำลายลงไปอยู่เหมือนกัน การย้ายฐานอำนาจจากชนชั้นขุนนางไปสู่ชนชั้นกลาง เป็นปรากฏการณ์
ที่เด่นในสมัยนั้น ทำนองเดียวกับการย้ายฐานอำนาจจากชนชั้นกลางไปสู่มวลชนที่กำลังเป็นปรากฏ
การณ์ทางการเมืองที่เด่นที่สุดในยุคสมัยต่อ ๆ มา

โดยสรุปแล้ว สัญญาประชาคม ได้เสนอรูปแบบการปกครองใหม่ที่ต่อต้านระบบราชา
ธิปไตยในสมัยนั้น โดยที่รัฐใช้แทบจะไม่ต้องเขียนโจมตีระบบนั้นเลย รัฐใช้ใช้วิธีการอันชาญฉลาด
ในการเริ่มสมมติฐานของสัญญาประชาคม ด้วยการย้อนกลับไปหากฎธรรมชาติและหลักอิทธิย ทั้ง
๕
นั้นครอบคลุมจึงเป็นสังคมเริ่มแรกที่เก่าที่สุดและเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ จากจุดนี้เองก็เริ่มความ
สัมพันธ์ตามธรรมชาติ เช่นบุตรจำเป็นต้องอาศัยผูกพันอยู่กับบิดามารดาในการดำรงชีวิตระยะเริ่มแรก
กับความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นธรรมชาติ เมื่อบุตรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ก็เป็นอันหมดภาระหน้าที่ซึ่งกัน
และกัน ความเกี่ยวข้องของทั้งสองฝ่ายเป็นไป โดยความสมัครใจโดยอาศัยข้อตกลงยินยอมของสมาชิก
ในครอบครัวนั่นเอง

การที่รัฐใช้เริ่มสมมติฐานปรัชญาการเมืองของเขาด้วยกฎธรรมชาติ ทำให้เขาสามารถตอบ
โต้กับความเชื่อเก่า ๆ หรืออุปาทานที่มีรากฐานมาจากอดีตได้ โดยที่ฝ่ายตรงข้ามโต้แย้งได้ค่อนข้างยาก
ในขณะเดียวกันคนทั่ว ๆ ไปก็สามารถรับรู้เหตุผลในความคิดใหม่ ๆ ของเขาได้ โดยไม่ตะบิดตะขวง
เช่นเดียวกัน เพราะถ้ามองสภาพสังคมมนุษย์ในภาวะธรรมชาติแล้ว การที่คน ๆ หนึ่งเกิดมาเป็น
พระราชหรือเป็นทาสย่อมเป็นสิ่งผิดธรรมชาติแน่ ๆ เพราะมนุษย์ย่อมเกิดมาเหมือน ๆ กัน ลักษณะ
สังคมที่ผิดธรรมชาตินี้เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวของมนุษย์ เนื่องจากไม่อาจปล่อยให้แต่ละคนอยู่ตาม
ภาวะธรรมชาติได้ตลอดไป อันอาจทำลายมนุษยชาติลงไปได้ เนื่องจากแต่ละคนจะใช้วิถีชีวิตที่
ปราศจากขอบเขต จนนำไปสู่การหักล้างแตกสลายกันไปหมด ดังนั้นแต่ละคนจึงต้องเข้ามาทำ
สัญญาประชาคม รวมกัน แล้วอยู่ร่วมกันภายใต้กรอบของสังคมและมีความสัมพันธ์กันใหม่ที่ไม่

ใช้คนธรรมดาเป็นประจักษ์ใหม่ที่มีมานับ รุสโซ่เห็นว่ายังไม่ชอบธรรม เพราะความคิดของผู้ปกครองที่ว่า "พระราชคือเทพเจ้า และราษฎรก็คือสัตว์เดรัจฉาน" หรือ "คนเราจะเสมอภาคกันไม่ได้ เพราะคนบางฝ่ายเกิดมาสำหรับเป็นทาส และบางฝ่ายก็เกิดมาสำหรับเป็นนาย" (หน้า ๒๓-๒๔) นั้น เป็นการเอาผลมาเป็นเหตุไป การที่คนถูกจองจำทำให้เป็นทาสจนสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งความปรารถนาที่จะคืนชนให้หลุดจากความเป็นทาส จนกลายเป็นบุคคลที่รักความเป็นทาสนั้นเป็นการฉ้อฉลธรรมชาติดังนั้นเองจึงก่อให้เกิดการกบฏล้มล้างผู้ปกครองเสมอมา

ดังนั้นในรูปแบบการปกครองตามสัญญาประชาคมที่ชอบธรรม จึงต้องเริ่มด้วยการที่คนทุกคนเป็นราษฎรเหมือนกัน การเป็นราษฎรหรือพลเมืองเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของคนจากภาวะธรรมชาติดำสู่ประชาคม มีเสรีภาพในขอบเขต มีกรรมสิทธิโดยชอบธรรมมิใช่ด้วยการใช้กำลังเข้าครอบครอง และที่สำคัญคือมีเสรีภาพทางใจอันจะช่วยให้คนสามารถเป็นนายของตัวเองอย่างแท้จริง ความสำคัญของราษฎรจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งที่ว่า "ความรักชาติไม่อาจมีได้โดยปราศจากอิสรภาพ ไม่อาจมีอิสรภาพได้โดยปราศจากคุณธรรม ไม่อาจมีคุณธรรมได้โดยปราศจากราษฎร จึงสร้างราษฎรขึ้นแล้วท่านจะมีทุกอย่างที่ท่านต้องการ ถ้าปราศจากราษฎร ท่านจะไม่มีอะไรเลย นอกจากทาสอันต่ำต้อย ตั้งแต่ขั้นผู้ปกครองของรัฐลงไปทีเดียว" ("บทความว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง" เสน่ห์ จามริก แปล, ความคิดทางการเมือง, ๒๕๑๕ : หน้า ๔๑๖-๔๗)

ลักษณะของประชาคมที่มีการทำสัญญา จึงเริ่มด้วยการที่มนุษย์ทุกคนต้องสละลักษณะส่วนตัว เช่นสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ส่วนตัว ให้กับองค์อธิปัตย์หรือรัฐ หรือเจตน์จางงทั่วไปซึ่งมีความเที่ยงตรงและมุ่งหาประโยชน์ส่วนรวมเสมอ ถ้าจะเปรียบกับร่างกายมนุษย์ องค์อธิปัตย์ คือร่างกายทั้งหมดที่ประกอบด้วยอวัยวะส่วนต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ร่างกายย่อมจะต้องดูแลและรักษาอาการเจ็บป่วยของอวัยวะทุกชิ้น "ดังนั้นรัฐจึงมีพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่เหนือสมาชิกในสังคม ในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อคณะบุคคลในส่วนรวม เหมือนกับที่ธรรมชาติทำให้มนุษย์แต่ละคนมีอำนาจเด็ดขาดเหนืออวัยวะต่างๆ ในร่างกายของตน" (หน้า ๗๐) สัญญาระหว่างองค์อธิปัตย์กับประชาชนเป็นสัญญาที่ผูกพันทั้งสองฝ่ายไว้ด้วยกัน และต้องปฏิบัติไปตามสัญญาทั้งสองฝ่ายมิเช่นนั้นก็อาจเลิกสัญญานั้นได้

เมื่อมีองค์อธิปัตย์กับราษฎรแล้ว ก็จำเป็นต้องมีคณะบุคคลคอยทำงานเชื่อมระหว่างสถาบันทั้งสอง คณะบุคคลที่ไว้รับมอบหมายภาระนี้คือ "รัฐบาล" อันประกอบไปด้วยคณะรัฐมนตรี ราษฎรมิได้อยู่ภายใต้การบริหารของคณะรัฐมนตรี เพราะการทำสัญญา แต่

คณะรัฐมนตรี เป็นเพียงเจ้าหน้าที่ในทางบริหารขององค์อัครราชทูต คือเจตน์จำนงทั่วไปของ
ราชกรัชมณฑล ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงอยู่ภายใต้อำนาจของอำนาจอธิปไตย เพื่อให้การ
ปกครองรัฐมีเสถียรภาพ อำนาจการปกครองของรัฐบาลจึงต้องพ้องกับอำนาจของบรรดา
พลเมืองด้วย (หน้า ๑๒๘)

เมื่อรัฐก่อรูปขึ้นมาแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการเคลื่อนไหวเพื่อจะได้ดำรงคงอยู่ต่อไปด้วยดี การ
เคลื่อนไหวจะเป็นไปได้โดยชอบธรรมก็ต้องมีกฎหมาย และกฎหมายไม่ได้เกิดมาจากสรวงสวรรค์
หากแต่เกิดจากราษฎรนั่นเอง แต่การร่างกฎหมายนั้น ราษฎรแต่ละคนกระทำไม่ได้ เพราะ
อาจจะร่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม จึงต้องให้เจตน์จำนงทั่วไปเป็นหลักนำทาง แต่
ในทางปฏิบัติรัฐไทยเองก็ยังมองเห็นจำเป็น ต้องอาศัยผู้มีสติปัญญาเลิศ และไม่เกี่ยวข้องในผล
ประโยชน์ต่างๆ เป็นผู้ร่างกฎหมาย ซึ่งมีได้แก่แต่เทพเจ้าเท่านั้นเอง ลักษณะโรแมนติคของรัสเซีย
จึงปรากฏออกมาในเวลาพูดถึงผู้บัญญัติกฎหมาย ซึ่งกล่าวอย่างสั้น ๆ ว่า “มีกรรมดลด้วยประการ
ทั้งปวง สิ่งที่จะพึงทำให้เขามีลักษณะเช่นนั้นก็คืออัจฉริยภาพและตำแหน่งงาน ตำแหน่งของเขาไม่ใช่
ตำแหน่งทางตุลาการหรือทางบริหาร เป็นตำแหน่งที่ให้รัฐธรรมนูญ แต่ก่อนรัฐธรรมนูญ เป็น
ตำแหน่งสูง และพิเศษซึ่งไม่มีอำนาจในทางบังคับบัญชา....” (หน้า ๙๓)

แม้จะมีการทำสัญญาประชาคมแล้ว แต่รูปแบบการปกครองก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงไปใน
ทางที่ขัดกันเจตน์จำนงทั่วไปของราษฎรได้ อันเนื่องมาจากเจตน์จำนงส่วนตัวหรือของหมู่คณะที่พยายาม
ข่มเจตน์จำนงทั่วไป เช่นรัฐบาลมักพยายามใช้อิทธิพลเข้าครอบงำอำนาจอธิปไตย ทำให้องค์ประกอบ
ของรัฐยังปรวนแปรและขาดเสถียรภาพมากขึ้น และถ้าหากไม่มีเจตน์จำนงของหมู่คณะอื่นคอยค้ำ
ทานป้องกันด้วยแล้ว ในที่สุดรัฐบาลก็จะสามารถถกดขี่อำนาจอธิปไตย และฉีกสัญญาประชาคมทั้ง
เสีย รัสเซียกล่าวว่า “นี่เป็นข้อเสียอย่างฉกรรจ์ซึ่งมีประจำอยู่ในรัฐ เป็นข้อเสียที่คอยแต่จะทำลายรัฐ
ร่ำไปนับตั้งแต่วาระที่รัฐถือกำเนิดเกิดมา เป็นการทำลายแบบเดียวกับที่ความชราและความตายกระทำ
ต่อร่างกายของมนุษย์เรานั้น” (หน้า ๑๔๓) การทำให้รัฐมีอายุยืนยาวออกไปให้นานที่สุดเท่าที่
จะนานได้ก็ด้วยการมีรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดเท่าที่จะคิดได้ รัสเซียเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนว่า
“หลักแห่งชีวิตของรัฐอยู่ที่อำนาจอธิปไตย อำนาจนิติบัญญัติคือหัวใจของรัฐ ส่วนอำนาจบริหารคือ
มันสมองซึ่งสั่งการให้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเคลื่อนไหว เมื่อมันสมองของบุคคลกลายเป็นอัมพาต
บุคคลผู้นั้นก็ยังมีชีวิตต่อไปได้ แต่ลงหัวใจหยุดเต้นเมื่อใดความตายก็มาถึงเมื่อนั้น” (หน้า ๑๔๔)

ถ้ามองย้อนกลับไปในยุคสมัยของรัสเซียเองแล้ว ทฤษฎีสัญญาประชาคมของเขาก็นับว่าได้
 ผลิตความสนใจสะท้อนให้แก่กลุ่มผู้ปกครองผู้สืบทอดตำแหน่งและความชอบธรรมจากอำนาจระดับ
 ของพระเจ้าและศาสนาเป็นอย่างมาก ยิ่งข้อเขียนของเขามีลักษณะดึงดูดและชวนอ่านในลีลาและ
 จำนวนคำแล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกลึกใหม่ในหมู่ประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นกลางมากยิ่งขึ้น ความ
 สำคัญและอิทธิพลของทฤษฎีนี้มีอยู่มากเนื่องมาจากสามารถให้คำตอบที่ประชาชนส่วนใหญ่กำลังใฝ่
 หายู่พอดี เมื่อมองจากสายตาของคนในสมัยปัจจุบันแล้ว ความบันเทิงใจจากข้อเขียนของรัสเซียจึง
 มีน้อยกว่าทฤษฎีการเมืองร่วมสมัยหลาย ๆ อัน ถึงกระนั้น คำถามอีกหลาย ๆ ข้อในสังคมสมัยใหม่
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของกฎหมายและความยุติธรรม สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และ
 กรรมสิทธิในทรัพย์สิน ซึ่งรัสเซียไม่ยอมข่มขู่ให้ลบล้างไปนั้น ก็ยังเป็นปัญหาที่ไม่มีคำตอบเด็ดขาด
 คำกล่าวสั้น ๆ แต่มีลักษณะบันเทิงใจก็ยังคงคุกรุ่นอยู่ เช่น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขา
 อยู่ในเครื่องพันธนาการ” และ “เมื่อมีใครถือสิทธิเข้าแย้งชิงเสรีภาพไปจากราษฎร ราษฎรก็ย่อม
 มีสิทธิเช่นกันที่จะยื้อแย่งเสรีภาพกลับคืน” ในยุคสมัยที่อำนาจการเมือง หรือ อำนาจอธิปไตยถูกกลุ่ม
 ชนชั้นกลางครอบครองอยู่นั้น นักปรัชญามวลชนก็ได้เสนอทฤษฎีสัญญาประชาคมใหม่ ดังตัวอย่าง
 เช่นทฤษฎีของมาร์กซ์ ซึ่งแทนที่จะใช้กฎธรรมชาติและหลักอินทรีย์เป็นสมมติฐาน กลับใช้กฎวัตถุนิยม
 วิภาษ และวัตถุนิยมประวัติศาสตร์มาอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งหมด กล่าวได้ว่า ใน
 ขณะที่รัสเซียได้หาความชอบธรรมให้แก่ชนชั้นกลางในการเข้ามามีส่วนในการปกครอง มาร์กซ์ก็ได้
 หาความชอบธรรมให้แก่มวลชนในการเข้ามามีอำนาจปกครองเช่นกัน ในขณะที่รัสเซียมองการ
 เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมจากหลักธรรมชาติที่ใกล้ชิดคือมนุษย์และความสัมพันธ์พื้นฐานของ
 ครอบครัว มาร์กซ์กลับมองไปที่การเปลี่ยนแปลงในปัจจัยการผลิตและความสัมพันธ์ของการผลิตในช่วง
 ระยะเวลาหนึ่งของสังคมทั้งหมด และที่สำคัญก็คือ รัสเซียมองสังคมในแง่ของความกลมกลืน (Harmony)
 อยากเห็นสังคมมีลักษณะค้ำจุนภาพแต่ มาร์กซ์มองเห็นความกลมกลืนเพียงเฉพาะกาล ถ้าหากสังคม
 คอมมิวนิสต์จะเป็น สังคมจินตนาการของมาร์กซ์ เขาก็มิได้ให้ความสำคัญกับมันมากเท่ากับสังคม
 ปัจจุบัน ซึ่งไม่อาจมีความกลมกลืนกันได้ คราพบเท่าที่ยังมีการเบียดเบียนกันระหว่างชนชั้น สิ่งเหล่านี้
 เป็นปัจจัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมตะวันตก ซึ่งรัสเซียเอง
 เป็นผู้หนึ่งที่ช่วยเร่งเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

กอร์เจียส ไม่ใช่ “พูดดีหรือพูดเก่ง”

เมื่อเอ่ยถึงเซนต์ทอมัส อะไควนัส ผู้ที่เคยศึกษาปรัชญาหรือปรัชญาการเมืองของอริสโตเติลมาบ้าง ก็คงจะทราบดีว่า คุณสามารถเรียนรู้ความคิดของอริสโตเติลจากข้อเขียนของอะไควนัส ได้ดีกว่า การศึกษาของผู้อื่นในสมัยปัจจุบันมากนัก^๑ แต่จะมีใครสักคนที่ทราบว่า อะไควนัสกลายเป็น “ผู้รู้” ในเรื่องความคิดของอริสโตเติลได้โดยไม่ต้องรู้ภาษากรีก แต่อาศัยการอ่านต้นฉบับที่เป็น ภาษาลาติน และจะมีใครสักคนที่ทราบว่า William of Moerbeke คือผู้ที่อะไควนัสเป็นหนี้ ความละเอียดละออในการแปลต้นฉบับจากกรีกมาเป็นลาติน โดยเฉพาะงานแปลของวิลเลียมนี้ ตรงตามต้นฉบับของอริสโตเติลเสียจนได้นำมาใช้เป็นมาตรฐานสำหรับตรวจทานต้นฉบับภาษากรีก เสียด้วยซ้ำ^๒ การแปลงานเขียนอย่างตรงตัวและแม่นยำแบบที่วิลเลียมทำจึงดูเหมือนว่าจะเป็น มาตรฐานและเป้าหมายที่ผู้แปลส่วนใหญ่น่าจะกระทำ แต่โดยทั่วไปนั้น นอกจากความไม่ สันทัดในภาษาและความไม่รอบคอบของผู้แปลซึ่งทำให้งานแปลนั้น ๆ ต้องไร้ค่าไปแล้ว ข้อบกพร่อง ที่เรามักจะพบในการแปลงานดังกล่าวก็คือ ความรู้สึกของผู้แปล (รวมทั้งคนอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน) ที่คิดว่าตนสามารถเข้าใจความคิดความอ่านทั้งปวงในอดีตได้โดยทันที เพราะฉะนั้น ผู้แปลจึงไม่

๑. บทความนี้แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการวิจารณ์ *พูดดีหรือพูดเก่ง* (แปลและเรียบเรียงจาก *กอร์เจียส* ของเพลโต โดย กวางพร ธนะมัยมาศ และ มยุร วิเศษกุล สำนักพิมพ์ดวงกมล พระนคร พ.ศ. ๒๕๑๗) ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของ *กอร์เจียส* แต่จะเป็นการวิเคราะห์จากต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดย เหตุผลซึ่งผู้เขียนหวังว่าผู้อ่านหลังจากที่ได้อ่านส่วนแรกของบทความนี้แล้วก็จะเข้าใจ
๒. C.I. Litzinger O.P. (trans.) *St. Thomas Aquinas Commentary on the Nicomachean Ethics*, (Henry Regnery Company, Chicago, 1964), Vol. I, p. XI.
๓. Allan Bloom, “Preface” to *the Republic of Plato*, translated with Notes and Interpretative Essay by Allan Bloom, (Basic Books, Inc., Publishers N.Y. : 1968), p. VII.

จำเป็นต้องแปลตรงตัวอักษร ทั้ง ๆ ที่ความเข้าใจตามยุคตามสมัยที่ถูกต้องนั้นน่าจะเป็นการเข้าใจ ผู้เขียนอย่างผู้เขียนเข้าใจตนเองมากกว่าอย่างอื่น นอกจากนั้นแล้วก็ยังมีความพยายามของผู้แปลที่จะ ทำให้งานที่ตนแปลนั้น “น่าอ่าน” หรือ “สละสลวย” ขึ้นกว่าเดิม ผู้แปลประเภทนี้มักจะรังเกียจ การแปลตรงตัวว่าเป็นการทำให้ข้อเขียนดังกล่าวอ่านยาก จึงพยายามทำงานดังกล่าวเมื่อแปลแล้วให้อ่านง่ายเข้า แต่ผู้แปลประเภทนี้ลืมไปว่า งานเขียนบางชิ้นนั้นอ่านยากในตัวของมันเอง ไม่ว่าจะออกมาในภาษาใด การซ่อนเร้นความยากของงานเช่นนี้จึงเป็นการบิดเบือนความหมายที่แท้จริงของงานเขียนนั้นไป ในประการสุดท้าย ผู้แปลบางคนไม่เต็มใจยอมรับความจริงว่า ผู้เขียนเขียนอย่างที่ปรากฏหรือไม่เข้าใจว่าทำไมผู้เขียนทำเช่นนั้น ในต้นฉบับเดิมจึงพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ผู้เขียนดูดีขึ้นหรือง่ายขึ้นในฉบับแปล

ข้อบกพร่องในการแปลดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ดูเหมือนจะปรากฏให้เห็นมากที่สุด เมื่องานแปลนั้นเป็นการแปลงานของเพลโต เพราะงานของเพลโตซึ่งออกมาในรูปของบทสนทนานั้นไม่ใช่ทั้งบทกวีหรือปรัชญาโดยตรง และไม่ใช่ว่าเพียงแต่ส่วนผสมของทั้งสองอย่าง หากแต่เป็นตัวของตัวเองซึ่งมีองค์ประกอบทั้งสองอย่างอยู่ด้วย นั่นคือ บทสนทนาของเพลโตมีความงามของบทกวี แต่ก็มีได้มุ่งเฉพาะความงามในแง่ของกวีเสียดนชาติความเป็นจริง และในขณะที่เกี่ยวข้องกับที่มุ่งหาสาระ บทสนทนาของเพลโตก็ยังคงความสำคัญของรูปแบบของตัวละครไว้ ข้อโต้แย้งทุกอันที่ปรากฏในบทสนทนาจึงไม่สมบูรณ์ในตัวของมันเอง หากแต่ต้องมีการตีความโดยคำนึงถึงความเป็นไปในบทสนทนาด้วย และในทำนองเดียวกันรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมาในรูปของละครก็ต้องมีการตีความในเชิงปรัชญาคู่ เพราะรายละเอียดเหล่านั้นคือสัญลักษณ์ของปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ข้อโต้แย้งต่าง ๆ สมบูรณ์^๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะต้องระลึกไว้เสมอว่า ลักษณะของละครมีอยู่ทั่วไป และในบทสนทนาของเพลโตนั้นไม่มีตอนหนึ่งตอนใดที่ไม่มีความหมายหรือเป็นเรื่องของการบังเอิญ ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในที่ ๆ มันควรจะอยู่ เพราะเพลโตจงใจให้มันอยู่ที่นั่น นี่จึงเป็นเหตุผลประการสำคัญที่การแปลและเรียบเรียง งานของเพลโตซึ่งได้แก่การตัดข้อความบางตอนออกไปหรือเรียบเรียงลำดับประโยคเสียใหม่ แทนที่จะช่วยให้งานแปลนั้น ๆ มีคุณค่าขึ้นมาอย่างที่คุณแปลประสงค์ กลับจะมีผลในทางตรงกันข้ามแทน อย่างไรก็ตามที่เป็นอันตรายเหนือสิ่งอื่นใดก็ยังได้แก่การแปลงานของเพลโตให้เป็นไปตามอย่างที่คุณแปลเข้าใจหรือคิดเอาเองว่าเป็นเช่นนั้น โดยไม่คำนึงถึงความแม่นยำ

๔. Bloom, *ibid.*, p. XVI.

หรือถูกต้องของต้นฉบับเดิม^๕ เพราะเหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่เพลโตเขียนความคืบของ
ตนออกมา ในรูปของละครสนทนานั้นก็เนื่องจากเพลโตไม่คิดว่าผู้อ่านทุกคนจะเข้าถึงความหมายที่แท้
จริงของเพลโตได้เหมือน ๆ กัน กล่าวคือ ผู้อ่านที่มีสติระดับปัญญาหรือที่เพลโตเองเรียกว่า ระดับ
ของจิต แตกต่างกันไปก็จะเข้าใจความหมายของข้อเขียนของเพลโตแตกต่างกันออกไป ดังนั้น สิ่ง
ผู้แปลน่าจะจดจำไว้เสมอ จึงได้แก่หลักการว่า ในฐานะผู้แปล ตนเป็นแค่เพียงสื่อระหว่างผู้เขียน
งานคลาสสิกกับผู้ที่ศึกษาซึ่งอาจมีความสามารถที่จะเข้าใจความคิดของผู้เขียน ได้ดีกว่าผู้แปลเสียด้วยซ้ำ
ถ้าหากว่าผู้แปลจะพยายามถ่ายทอดงานคลาสสิกไปอีกภาษาหนึ่งให้แม่นยำและถูกต้องให้มากที่สุด

สำหรับ พุดดีหรือพุดเก่ง ซึ่งแปลและเรียบเรียงจาก *Gorgias* นี้ ผู้วิจารณ์ประสบ
ปัญหาในการอ่านเพื่อวิจารณ์มากกว่าหนังสือเล่มอื่น ๆ ที่เคยวิจารณ์มาอยู่สองประการด้วยกันคือ ใน
ประการแรกทีเดียวผู้วิจารณ์ไม่ทราบว่าผู้แปลแปลเป็นไทยจากต้นฉบับภาษากรีกหรือภาษาอังกฤษ
เพราะไม่มีบอกไว้ที่ไหน ครั้นเมื่อสันนิษฐานเอาเองว่าผู้แปลคงจะแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษก็ยัง
ไม่อาจบอกได้อย่างแน่ชัดว่าแปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของใคร แต่ก็สันนิษฐานต่อไปเอาเอง
ว่าคงจะแปลมาจากต้นฉบับของ Walter Hamilton, (Penguin Books) ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑. หน้าปกของ พุดดีหรือพุดเก่งเหมือนกับหน้าปก *Gorgias* ฉบับแปลโดย Hamilton

๒. *Gorgias* ฉบับแปลโดย Hamilton ดูเหมือนว่าจะเป็นฉบับเดียวที่อาจพอทำได้ใน
เมืองไทยปัจจุบัน

จะอย่างไรก็ตามที่ หลังจากที่ได้เปรียบเทียบเพิ่มเติมกับต้นฉบับภาษาอังกฤษอีกสองฉบับ
คือ ฉบับแปลโดย W.D. Woodhead และฉบับแปลโดย Benjamin Jowett แล้วผู้วิจารณ์พบว่า นอก
จากข้อผิดพลาดซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น การสะกดชื่อ กอร์จิอัส หรือ กอร์เจียส เป็น
จอร์เจียส และ แกรเฟอน ว่า ซาเรเฟอน แล้ว พุดดีหรือพุดเก่ง มีข้อบกพร่องที่สำคัญอยู่สอง
ประการ คือ ในประการแรกมีการผิดพลาดในการแปลคำ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเข้าใจความ
หมายของบทสนทนาย่อมมากมายหลายตอน และนอกจากแปลผิดแล้วยังมีการคัดลอกข้อความบาง

๕. ตัวอย่างงานแปลที่น่ากลัวอันกรายในลักษณะนี้คือ *เจ้า (The Prince)* ของมาคิอาเวลลี จัดพิมพ์โดย
สภาหน้าโคม ธรรมรัฐศึกษา และมหิตลสาร ธันวาคม ๒๕๑๖ เพราะมีการเน้นข้อความหลายต่อหลาย
ตอนในฉบับแปลด้วยการพิมพ์ตัวอักษรเอน

๖. ดู Plato, *Phaedrus*, 264c-269c-272b and 272bl, 277a/b และ Leo Strauss, *City and Man*, (Rand
McNally & Company, Chicago, 1963), p. 51.

ตอนทั้งไปคือ แต่ทั้งหมดนี้ ถ้าจะหยิบยกมาอธิบายโดยทั่วถึงก็คงจะกินเวลานานจนเกินไป จึงขอ
ยกมากล่าวไว้เป็นตัวอย่างเพียงไม่กี่คำดังต่อไปนี้

ในหน้าที่ ๓ ผู้แปลใช้คำว่า “สารยาย” (ในบรรทัดที่ ๓) และคำว่า “พูด” (ในบรรทัด
ที่ ๔) และคำว่า “สนทนา” (บรรทัดที่ ๑ หน้า ๔) เพื่อบรรยายกิจกรรมของกอร์เจียส ทั้งๆที่คำ
ที่เหมาะสมน่าจะจะเป็นคำว่า “แสดง” หรือ “การแสดง” (Woodhead ใช้คำว่า *display* และ
exhibition, Jowett ใช้คำว่า *exhibiting*, *exhibition*, *address* และ *demonstration*.... และ
Hamilton ใช้คำว่า *display* และ *demonstration*) สำหรับเหตุที่คำๆนี้มีความหมายมากเกินไป
กว่าที่จะแปลเหมาว่าเป็น สารยาย หรือ พูด หรือ สนทนา นั้นเห็นได้ง่าย เพราะในขณะที่กอร์เจียส
“แสดง” เพลโตก็เขียนให้โสเครตีส “สนทนา” (หน้า ๓ บรรทัดที่ ๓ จากข้างล่าง โสเครตีสกล่าวว่า
“ก็ทีเดียวนะ แต่ท่านแน่ใจหรือว่าเขาชนิดที่จะ สนทนากับพวกเรา” ตรงนี้ Woodhead ใช้คำว่า
converse, Jowett ใช้คำว่า *answer our questions* และ Hamilton ใช้คำว่า *conversation*)
การใช้คำที่ต่างกันบรรยายกิจกรรมของกอร์เจียสและโสเครตีสนี้ บ่งถึงลักษณะที่ขัดกันอย่างชัด
เจนระหว่างสิ่งที่กอร์เจียส (ในสายตาของเพลโตอาจรวมถึงพวกโซเฟิสต์ทั่วไป) ทำ กับสิ่งที่
โสเครตีสทำ กล่าวคือ สิ่งที่กอร์เจียสดำเนินการ “แสดง” แต่การ “แสดง” จะดีหรือเลวผู้ชม
ผู้ฟังย่อมเป็นผู้ตัดสิน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ว่าความสำเร็จของผู้แสดงต้องขึ้นอยู่กับความต้องการของ
ผู้ดู นี่หมายความว่ากอร์เจียสต้องเอาใจผู้ฟัง จุดประสงค์ของกอร์เจียสจึงไม่ใช่การแสวงหาความจริง
และจะเป็นการแสวงหาความจริงไปไม่ได้ และเพียงแค่นี้ ผู้อ่านที่อ่านอย่างพินิจพิจารณา ก็จะเข้าใจ
ว่าทำไมจุดประสงค์ของกอร์เจียส (โพลัสและคัลลิคลีส) จึงแตกต่างไปจาก “การสนทนา” ของ
โสเครตีส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเราจะระลึกว่าความสำเร็จของกอร์เจียสส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับว่าผู้ฟังจะ
พอใจหรือไม่ ในขณะที่ในชีวิตจริงการสนทนาของโสเครตีสจะนำโสเครตีสไปสู่ความตาย เพราะ
โสเครตีสมุ่งหาความจริงโดยการ “สนทนา” และไม่คำนึงว่าผู้ฟังจะสนใจหรือไม่^๓

แต่ที่น่ากลัวมากไม่แพ้การแปลผิดดังกล่าว ในหน้าที่ ๔ นี้ คือ การที่ผู้แปลถือว่าสาธิตด้วย
คำข้างตอนทั้งไปเลย คงจะเห็นได้ว่า ในบรรทัดที่ ๓ ของหน้าที่ ๔ นี้ ในพุดคือหรือพุดเก่งมีว่า

๓. ก. W.K.C. Guthrie, *The Sophists*, (Cambridge University Press, 1971), p. 41.

๔. ก. Plato, *Apology*

คลิดคลิส : ไม่มีอะไรดีเท่าถามเจ้าตัวเขาเอง เพราะเมื่อครูนีกอร์เจียสยังได้ชวนเชิญ
เพื่อน ๆ ที่มางานเลี้ยงให้ไปที่บ้าน หากใครอยากถามปัญหาอะไร และกอร์
เจียสก็สัญญาไว้แล้วว่า เขาจะตอบคำถามทุกข้อทุกปัญหา

ส่วนที่หายไปคือตอนที่ว่า “ไม่มีอะไรดีเท่าถามเจ้าตัวเขาเอง เพราะที่จริงแล้วนั่นคือส่วน
หนึ่งของการแสดงของเขา” (Woodhead ว่า “There is nothing like asking him, Socrates,
for that was one feature of his display”; Jowett ว่า “There is nothing like asking him,
Socrates; and indeed *this was one of the points he made in his address*; และ Hamilton
ว่า “There is nothing like asking himself, Socrates; as a matter of fact, *one of the
features of his demonstration* just now was.....” ซึ่งส่วนที่หายไปจาก พุดดีหรือพุด
เก่งนี้ ถ้าพิจารณาแล้วก็จะเห็นว่า คือการซ้ำของเพลโตอีกที่ถึงข้อแตกต่างระหว่างการสนทนา
แบบตอบคำถามของโสเครตีสกับการตอบคำถามของผู้ฟัง ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ “การแสดง”
ของกอร์เจียส แต่ผู้อ่าน พุดดีหรือพุดเก่ง จะไม่มี โอกาสได้มีความคิดเช่นนั้นเกิดขึ้นเลย

ในหน้าที่ ๓ อีกเหมือนกัน ผู้แปลเดิมคำว่า วาทศิลป์ เปะปะเข้าไปได้ตั้งแต่บรรทัดที่ ๓, ๑๒
จากข้างบน และบรรทัดที่ ๒ จากข้างล่าง ทั้ง ๆ ที่ในต้นฉบับภาษาอังกฤษของทุกคนที่อ้างมาแล้ว
คำว่า *Rhetoric* หรือ *Oratory* (ซึ่งผู้แปล ๆ ว่า วาทศิลป์) จะไม่ปรากฏเลยจนกระทั่งอีกหลายหน้า
ต่อมา (คือที่ถุกคำ ๆ นี้จะไม่ปรากฏจนกระทั่งในหน้า ๗ ของ พุดดีหรือพุดเก่ง) ข้อผิดพลาดนี้
ทำให้สิ่งที่เพลโตประสงค์จะชี้ให้เห็นปลาสนาการไปโดยสิ้นเชิง เพราะการเติมคำว่า วาทศิลป์
เข้าไปตรงบรรทัดที่ ๓ หน้า ๓ ของ พุดดีหรือพุดเก่ง อันเป็นที่ ๆ เพลโตใช้คำว่า “*fine and
varied display*” (ในฉบับของ Woodhead) “*many fine things*” (ในฉบับของ Jowett) และ
“*all manner of lovely things*” (ในฉบับของ Hamilton) นั้นอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปได้ว่า
กอร์เจียสเพิ่งจะจบการแสดงเรื่อง “วาทศิลป์” ลงไปหยก ๆ อันจะทำให้หน้าหนักของคำถามที่
โสเครตีสจะยู่ให้แคเรฟอนถามกอร์เจียสครุสอนวาทศิลป์ต่อไปว่า กอร์เจียสคือใคร ขาค้นหนักไป
ในทำนองเดียวกัน การเติมคำว่าวาทศิลป์เข้าไปในที่ ๆ เพลโตใช้คำว่า “*ศิลป์ หรือ ศาสตร์*”
ตรงบรรทัดที่ ๒ จากข้างล่างในหน้า ๓ ของ พุดดีหรือพุดเก่ง (ในขณะที Woodhead, Jowett
และ Hamilton ใช้คำว่า *art*) นั้นดูเหมือนจะทำให้ลักษณะเปรียบเทียบระหว่างคำว่า ศิลป (*art*)
ซึ่งในความเข้าใจของเพลโตย่อมก่อให้เกิดผลคืออะไรบางอย่าง กับคำว่าวาทศิลป์ที่โพลัสและ

กรณีนี้จะอธิบายต่อไปหาใช่ โดยทั่วไปแล้ว การเติมคำว่า วาทศิลป์ เข้าไปก่อนที่เพลโต
ตั้งใจจะใช้คำนี้ ทำให้ลักษณะล้อเลียนประชดประชันคุณค่าของ วาทศิลป์ ดูเหมาะสมระหว่าง
โพลัส ไสเครติส และแคลิเฟอน (ที่เริ่มตั้งแต่บรรทัดที่ ๘ หน้า ๔ ของ พุดีหรือพุดเก้ง ถึง
บรรทัดที่ ๑๐ หน้า ๗) ซึ่งจบลงด้วยการที่ไสเครติสกล่าวว่า โพลัสพูดอย่าง “นักวาทศิลป์” คือ
ไม่สามารถตอบคำถามได้หมดความสำคัญลงไปด้วย

ในหน้า ๒๓ และ ๒๔ ผู้แปลใช้คำว่า “ความรู้” (หน้าที่ ๒๓ บรรทัดที่ ๒ จากข้างล่าง)
แทนคำว่า “*having learned*” (ซึ่ง Woodhead และ Jowett ใช้ ส่วนในต้นฉบับของ Hamilton
ใช้คำว่า *Knowing*) และใช้คำว่า “การเชื่อโดยคาดหมาย” (บรรทัดที่ ๑ จากข้างบนหน้า ๒๔)
แทนคำว่า *having believed* (ซึ่งใช้ทั้งในต้นฉบับของ Woodhead และ Jowett ส่วนในต้นฉบับ
ของ Hamilton ใช้คำว่า *believing*) ทั้ง ๆ ที่น่าจะแปลว่า “การเรียนรู้” และ “การเชื่อ” เพราะ
ถ้าแปลเช่นนั้นก็จะแสดงการมีขั้นตอนระหว่างการเรียนรู้และความรู้ กับการเชื่อและความเชื่อ หรือ
ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ : ความรู้กับการเชื่อ : ความเชื่อได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ก็เช่นเคย ใน
พุดีหรือพุดเก้ง หน้า ๒๔ ผู้แปลถือว่าสัจจะคือการเปรียบเทียบ ซึ่งเพลโตพูดสำหรับเขียน ออกไปเฉยๆ
โดยรวบรัดแปลประโยคดังกล่าวว่า

“ไสเกรติส ดีแล้วในความเห็นของท่าน “ความรู้” กับการเชื่อโดยคาดหมายนั้นเหมือน
กันหรือเป็นสองสิ่งต่างกัน

ในขณะที่ต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Woodhead กล่าวว่า

Socrates : Now do you think that to have learned and to have believed, or
knowledge and belief, are one and the same or different ?

ส่วนต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Jowett กล่าวว่า

Socrates : And is the ‘having learned’ the same as ‘having believed’ and are
learning and belief the same things ?

ส่วนของ Hamilton กล่าวว่า

Socrates : Well, do you think that knowing and believing are the same, or
is there a difference between knowledge and belief ?

ตัวอย่างสุดท้ายของการแปลผิดอย่างไม่น่าให้อภัยอยู่ในหน้า ๒๒๐ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๓ จาก
ข้างบน ครั้นผู้แปล แปลออกมาว่า

“โสเครตีส : ข้าพเจ้าก็เป็นชาวเมืองเอเธนส์คนหนึ่งที่ยพยายามแสวงหาแก่นแท้ที่แท้จริงของ
การปกครองและในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็อยากจะทดลองปฏิบัติ”

ในขณะที่ค้นฉบับภาษาอังกฤษของ Woodhead เขียนว่า

Socrates : *I think that I am one of very few Athenians, not to say the only one, engaged in true political art, and that of the men of today I alone practice statesmanship.*

ของ Jowett เขียนว่า

Socrates : *I think that I am the only or almost the only Athenian living who seeks the true art of politics; and the only practising politician.*

ของ Hamilton เขียนว่า

Socrates : *I believe that I am one of the few Athenians—perhaps indeed there is no other—who studies the genuine art of statesmanship, and that I am the only man now living who puts it into practice.*

ความเสียหายที่จะบังเกิดแก่ผู้ที่อ่านพูดหรือพูดเก่งนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายมาก เพราะ
ในเมื่อได้แปลผิดๆ ออกมาเช่นนั้น ผู้อ่านก็จะไม่มีวันเข้าใจความหมายของคำว่าการเมืองที่เพลโตพูดใน
Gorgias และที่ซึ่งมีความสัมพันธ์กับที่เพลโตกล่าวไว้ในงานเขียนอื่นๆ เช่น Apology ได้เลย อันที่
จริงเป็นเรื่องน่าแปลกมากที่ดูเหมือนว่าผู้แปลจะพยายามหลีกเลี่ยงการแปล politics หรือ government
ไม่ให้เกี่ยวกับการเมืองอยู่ตลอดเวลา เช่น ในหน้าที่ ๔๗ ผู้แปลแปลว่า

“โสเครตีส : ข้าพเจ้าคิดว่าวาทศิลป์เป็นการลอกเลียนแบบปลอมๆ ในสาขาวิชา
การปกครองเท่านั้น”

ในขณะที่ค้นฉบับภาษาอังกฤษของ Woodhead เขียนว่า

“Socrates : Rhetoric in my opinion is the semblance of a part of
politics.

๔. ใน Apology 32B โสเครตีสกล่าวว่า “ท่านเชื่อหรือว่าข้าพเจ้าจะอยู่มาได้หลายปีเช่นนี้ถ้าข้าพเจ้าเข้าไป
มีส่วนในการเมือง และกระทำการอย่างที่คนดีๆ ควรทำ คือ ช่วยเหลือในสิ่งที่ยุติธรรม และคำนึงถึงสิ่งซึ่ง
มีความสำคัญสูงสุด”

บทที่ 1 Jowett เขียนว่า

"Socrates : Rhetoric, according to my view, is the ghost or counterfeit of a politics."

บทที่ 2 Hamilton เขียนว่า

"Socrates : In my view oratory is a spurious counterfeit of a branch of the art of government."

นอกเหนือจากการแปลผิดหรือตก ๆ หล่น ๆ จนทำให้เสียเนื้อความที่สำคัญเช่นนี้ ซึ่งมียุอย่างมากมายแล้ว^{๑๐} ข้อบกพร่องประการสำคัญของพุดดีหรือพุดเก่งก็อยู่ที่การที่ผู้แปลและเรียบเรียงผู้หนึ่งได้ทำให้กอร์เจียสเป็นเรื่องของวาทศิลป์เกือบหมด จริงอยู่ ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผิน ข้อเรื่องกอร์เจียสซึ่งเป็นข้อของครูสอนวาทศิลป์ที่มีข้อคนหนึ่งโน้มน้าวให้คนอื่นฟังก็ควรจะเกี่ยวกับวาทศิลป์ แต่ผู้ที่อ่านกอร์เจียสเข้าใจ จะใช้เวลาไม่นานเลยที่จะพบว่า เนื้อเรื่องที่แท้จริงของกอร์เจียสไม่ใช่เรื่องของวาทศิลป์ แต่เป็นเรื่องของจริยธรรม หรือเป็นเรื่องของ "การเมือง" อย่างเดียวกับที่เราจะพบใน *Apology* หรือ *Republic* เพราะกอร์เจียสคือโซฟิสต์คนหนึ่ง และในข้อเขียนของเพลโตนั้น พวกโซฟิสต์หรือพวกสอนวิชาทำให้คนพุดเก่งนั้นคือผู้ที่เสนอแนวความคิดในเรื่องการดำรงชีวิตที่ดี ซึ่งโสเครตีสจะต้องตอบโต้^{๑๑} เพราะฉะนั้น การกล่าวในคำนำของพุดดีหรือพุดเก่งว่า "กอร์เจียสและโสเครตีสได้สนทนากันเพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟังเรื่องวาทศิลป์คืออะไรอย่างแจ่มแจ้ง พร้อมทั้งให้ข้อคิดต่าง ๆ ที่ควรสำนึก"^{๑๒} โดยวิธีการชักถามและให้คำตอบอย่างสั้นกระชับรัดตรงความหมาย อ่านและฟังเข้าใจง่าย โดยไม่มีลาล่าเล่นคำพุดที่สวยงามหรือลึกลับชวนวนที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิด และได้ผลสรุปที่มั่นคงแน่นอน.....^{๑๓} จึงเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้แปลไม่

๑๐. โปรดเปรียบเทียบกันฉบับภาษาอังกฤษฉบับใดฉบับหนึ่งก็ได้

๑๑. ข้อผิดพลาดในเรื่องนี้อธิบายได้ยากมาก และจะยากเป็นสองเท่าถ้าผู้แปลและเรียบเรียงแปลจากต้นฉบับของ Hamilton จริง เพราะ Hamilton เองก็ได้เขียนอธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนแล้วในคำนำของตน ดู Walter Hamilton, "Introduction" in Plato, *Gorgias*, (Penguin Books, 1971), p.7.

๑๒. ก่อนหน้านี้ผู้แปลและเรียบเรียงกล่าวว่า หนังสือนี้ได้ถูกคัดเลือกขึ้น "เพื่อให้เกิดสำนึกว่าไม่ควรให้คำนิยามเรื่องวาทศิลป์เกินกว่าที่ควรนึก"

๑๓. จาก "คำนำ" ของพุดดีหรือพุดเก่ง (ไม่ปรากฏเลขหน้า) แต่โปรดพิจารณาการโต้ตอบระหว่างกอร์เจียสกับโสเครตีสในหน้า ๓๘-๓๙ ของพุดดีหรือพุดเก่งว่า วิธีการอ้างของโสเครตีสที่ว่าผู้ที่เรียนรู้อริยธรรมจะต้องเป็นคนที่ดี เพราะผู้ที่เรียนรู้อริยธรรมไม่ วิชาคนตรี วิชาแพทย์ก็คือน่าไม่ นักดนตรีและแพทย์ เช่นนี้เป็นการใช้ "วาทศิลป์" เอาแก่นักวาทศิลป์หรือไม่ และถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว อะไรกันแน่ที่ควรจะเป็นเนื้อหาของกอร์เจียส

สามารถเข้าใจเนื้อหาของกอร์เจียสได้เลย และนี่ก็เป็นเครื่องพิสูจน์อย่างที่ว่า เพลโตคิดถูกที่ใช้
บทสนทนาเป็นแบบในการเขียนของตน เพราะโสเครตีสผู้เป็นนักวาทศิลป์ตัวเอกได้กล่าวไว้ใน
Phaedrus ว่า “ผู้ที่จะเป็นนักศิลป์วาทศิลป์นั้นจะต้องเข้าใจรูปต่าง ๆ ของจิต..... (เพราะฉะนั้นจึงต้อง)
มีการพูดในระดับต่าง ๆ กันให้เหมาะกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยคนบางประเภทมีเหตุผลหรือความเชื่อบาง ประ
การอันเหมาะแก่การพูดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจใช้ชักจูงคนอื่นอีกประเภทหนึ่งไม่ได้”^{๑๔}

กล่าวโดยย่อถือว่า พูดดีหรือพูดเก่งยังเป็นงานแปลที่บกพร่องอยู่มาก และถึงแม้ว่าโดย
หน้าที่และธรรมเนียมผู้วิจารณ์เองจะเป็นผู้ซึ่งได้ประโยชน์มากที่สุดผู้หนึ่งจากงานแปลประเภทนี้ก็ตาม
แต่ผู้วิจารณ์ก็ยังเห็นว่า ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาเพลโตอาจประหยัดได้ทั้งเงินและจะได้ประโยชน์มาก
กว่าถ้าจะหาอ่านกอร์เจียสเอาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษที่คงจะมีอยู่บ้างในท้องตลาดปัจจุบันจนกว่า
จะได้มีการแปลกอร์เจียสออกมาเป็นภาษาไทยต่อไป ซึ่งก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำ เพราะกอร์เจียสเป็น
บทสนทนาของเพลโตเรื่องหนึ่งที่อ่านอย่างง่าย

โดยทั่วไปแล้ว เรามักนิยมแบ่งกอร์เจียสออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกได้แก่การสนทนา
ระหว่างโสเครตีสกับกอร์เจียส ครุสธอนวาทศิลป์ (448c-461b) ส่วนที่สองได้แก่การสนทนาระหว่าง
โพลัส ซานติซซ์ของกอร์เจียสกับโสเครตีส (461b-481b) และส่วนที่สามคือการสนทนาระหว่างโส-
เครตีสกับแคลลิคลีส (481b-527c) โดยมีฉากสนทนาย่อย ๆ ระหว่างตัวละครเอกกับตัวละครอื่น ๆ
แทรกอยู่บ้างก่อนการสนทนาแต่ละตอน ในที่นี้เนื่องจากเนื้อหาที่จำกัด การวิเคราะห์เนื้อหาของกอร์-
เจียส เพื่อชี้แนะทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อไปจึงจะจำกัดตัวเองอยู่แต่เฉพาะส่วนแรกของบท
สนทนาทั้งเล่มคือ ระหว่างโสเครตีสกับกอร์เจียสอย่างเดียว แต่ก็เป็นที่หวังไว้ว่าบทวิเคราะห์ที่จะ
เสนอหลังจากการวิจารณ์การแปลนี้คงพอเพียงที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจหลักการวิจารณ์พูดดีหรือพูดเก่ง
ได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับข้อวิจารณ์ที่ว่า การตั้งคำถามนำว่าวาทศิลป์คืออะไรของ
โสเครตีสนั้นเป็นแต่เพียงหัวข้อที่จะนำไปสู่การสนทนากันถึงเรื่องที่สูงกว่าวาทศิลป์คือเรื่องที่ว่าคนเรา
ควรจะมีชีวิตอย่างไร^{๑๕}

กอร์เจียสเริ่มต้นด้วยการที่แคลลิคลีสทักโสเครตีสว่า “โสเครตีส ท่านมาถึงตามเวลาที่
เขากล่าวไว้ว่าเป็นเวลาสำหรับไปสังคราวหรือไปรบทีเดียว” อาจกล่าวได้ว่า “สังคราว” และ “การ
รบ” ในประโยคแรกของกอร์เจียสนับบอกใบ้ให้เราเห็นได้ว่า เนื้อหาของบทสนทนาบทนี้คือการ

๑๔. Plato, *Phaedrus*, 271d. cf. Footnote 6 ของบทความนี้

๑๕. *Gorgias* 458. โสเครตีสกล่าวว่า “ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีความชั่วใด ๆ ที่จะร้ายแรงก่อนบุคคลยิ่งไปกว่าความ
เห็นที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่เรากำลังพูดถึงกันอยู่.....”

ประกาศสงครามและการสู้รบที่โสเครตีสจะทำกับอำนาจของสังคมเอเธนส์ แต่ถ้าจะกล่าวให้ชัดเจน
ไปอีกร่างแล้ว สงครามในที่นี้หมายถึงการแข่งขันของวิถีชีวิตสองแบบที่เสนอตัวต่อคนรุ่นใหม่ว่า
แบบใดควรจะเป็นที่ยอมรับมากกว่ากัน^{๑๖} เพราะการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับกอร์เจียส และ
ระหว่างโสเครตีสกับโพลีสนั้นมีความต่อเนื่องกันและเปรียบได้กับการปูพื้นไปสู่จุดโคลแมกซ์ของเรื่อง
คือ การปะทะกันระหว่างแคลลิคลีสกับโสเครตีสนั่นเอง และถ้าเรายอมรับด้วยว่า สังคมทุกสังคม
คงความเป็นสังคมอยู่ได้เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมนั้นเห็นร่วมกันว่า วิถีชีวิตแบบใดแบบหนึ่ง
เป็นวิถีชีวิตที่ดีอยู่แล้ว เราก็จะเห็นได้ว่า ในแง่กอร์เจียสคือบทสนทนาที่มีลักษณะ “การเมือง”
อยู่มาก^{๑๗} โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประโยคแรกของกอร์เจียส แคลลิคลีสทักโสเครตีสด้วยคำถามว่า
หรือภาษิตซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของขนบประเพณีเดิมในทุกสังคม ในขณะที่โสเครตีสผู้ประกาศว่า
ตนเองเป็นนักการเมืองที่แท้จริงเพียงคนเดียว^{๑๘} กล่าวประโยคสุดท้ายของกอร์เจียส ในทำนองคัด
ค้านความคิดแบบเดิมว่า “ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า เราจะทำตามนี้ จงชักชวนให้คนอื่นทำตามเราไม่ใช่ตาม
อย่างที่ท่านเชื่อและได้แนะนำข้าพเจ้ามา เพราะแคลลิคลีสที่รัก สิ่งนั้นหาค่ามิได้เลย

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะของวิถีชีวิตที่ต่างกันยังปรากฏให้เห็นในการใช้คำของเพลโตเพื่อ
บรรยายกิจกรรมของตัวละครแต่ละคน ดังจะเห็นได้ว่า ในขณะที่กอร์เจียส “แสดง” (display)
โสเครตีสก็ “สนทนา” (converse) และในขณะที่สำหรับกอร์เจียสและคนอื่นๆ (ดังจะได้เห็นต่อไป)
การ “แสดง” ของตนมิได้มีจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการแสวงหาสิ่งจะ หากแต่เกี่ยวกับการเอาใจผู้ฟัง
หรือการทำให้ผู้ฟัง “เชื่อ” ว่าความเห็นหนึ่งดีกว่าอีกความเห็นหนึ่งหรือว่า ตนเป็นอย่างไรอย่างนั้น
โดยที่ตนมิได้เป็นหรือมีความสามารถอย่างนั้นจริงๆ การ “สนทนา” ของโสเครตีสในทางตรงกันข้าม
ที่เป็นหนทางไปสู่ความจริง^{๑๙} เพราะฉะนั้นโสเครตีสจึงไม่สนใจที่จะฟังการ “แสดง” ของกอร์เจียส
และขอชักไปเป็นโอกาสต่อไป แต่จะหาคำความจริงเกี่ยวกับอะไรเล่าที่โสเครตีสแสวงหา สำหรับ

๑๖. Eric Voegelin, *Plato*, (Louisiana State University Press, Baton Rouge, 1966), p.14.

๑๗. *Gorgias* 452c ที่กอร์เจียสกล่าวว่า ผู้ที่กล่าวทักนั้นสามารถโน้มน้าวจิตใจของคณะลูกขุนในศาลสมาชิก
สภาสูง ประชาชนในสภา และที่โลกิคมที่มีคนมาชุมนุมกัน, และ 463d ที่โสเครตีสกล่าวว่าตามความเห็น
ของกอร์เจียส กิลปวาทีเป็นแค่เพียงสิ่งทีคล้ายส่วนหนึ่งของการเมืองเท่านั้นและ 466b ที่โพลีสกล่าว
ว่า นักกิลปวาทีเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในนครซึ่งโสเครตีสไม่เห็นด้วย แล้วเปรียบเทียบทั้งหมดนี้กับ
ประโยคแรกของแคลลิคลีสในตอนต้นของบทสนทนา (481b-c) ซึ่งแคลลิคลีสกล่าวว่า ถ้าทุกอย่าง
เป็นแบบที่โสเครตีสว่ามาแล้ว ชีวิตของคนเราก็คงกลับจากหน้ามือเป็นหลังมือหมด

๑๘. *Gorgias*, 271b.

๑๙. *Gorgias*, 447c.

โสเครตีสนั้นสัจจะที่สำคัญยิ่งก็คือสัจจะอันเกี่ยวกับตัวมนุษย์เอง คงจะเห็นได้ว่า คำถามแรกที่โสเครตีส
ยู่ให้แคลเฟอนถามกอร์เจียสก็คือคำถามว่า กอร์เจียสเป็นใคร irony ของบทสนทนาตอนนั้นเห็นได้ชัด
เมื่อโพลัสซึ่งบนอาสาทอบแทนกอร์เจียส (และเพราะฉะนั้นก็อาจถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกอร์เจียส)
ไม่อาจตอบคำถามนี้ได้ คงพูดได้แต่ว่า “คนต่าง ๆ กันก็ประกอบศิลปะที่แตกต่างกันออกไป แต่คนที่ดีที่สุด
ประกอบศิลปะที่ดีที่สุด กอร์เจียสคือหนึ่งในจำนวนนี้ และศิลปะที่เขาประกอบก็เป็นสิ่งที่ดีที่สุด” (448c)
ในประการแรกที่เดียวกันต้องนับว่าเป็นการหักหน้าผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นนักวาทยศิลป์ว่าไม่ตอบคำถามว่าตน
ทำอะไรได้อย่างโจ่งแจ้ง แต่ในประการที่สอง ผู้ที่คุ้นเคยกับวิธีการและหลักการของโสเครตีส
จะเห็นได้ทันทีทันใดว่า การที่โพลัสตอบคำถามว่า กอร์เจียสซึ่งตนเองพยายามจะตามอย่างเป็นใคร
กัน นั้นไม่ได้หมายความว่าความทวิยว่า โพลัสไม่รู้จักตนเอง โพลัสไม่รู้ว่สิ่งที่ตนคิดว่าดีที่สุดในขณะนี้คืออะไร
โพลัสพูดได้แต่เพียงว่า “ข้าพเจ้าไม่ได้ตอบดอกหรือว่า วาทยศิลป์เป็นศิลปะที่สูงที่สุด” ซึ่งโสเครตีสก็อธิบาย
ว่า “ถูกแล้ว แต่ไม่มีใครถามท่านเลยว่า ท่านถือว่าศิลปะของกอร์เจียสเป็นอย่างไร มีแต่ถามท่านว่า
จริง ๆ แล้ว ๆ มันคืออะไรกัน และเราควรจะเรียกกอร์เจียสว่าอะไร..... (448c) เพราะฉะนั้น คน
อย่างโพลัสซึ่งไม่รู้แม้แต่ว่าตนต้องการอะไร ย่อมไม่สามารถจะ “สอน” อะไรใครได้เพราะตัวเองต้อง
ได้รับการสอนเสียก่อน^{๒๐} และในท้ายที่สุดนี้ หมายความว่าสิ่งที่โพลัสจะกระทำได้อีกมีแต่การ “แสดง”
ว่าตนรู้อย่างที่โสเครตีสกล่าวว่า “กอร์เจียส ข้าพเจ้าเห็นว่า โพลัสพูดได้เก่ง แต่เขาไม่ได้ทำตามที
สัญญาให้กับแคลเฟอนเลย”

การพยายาม “สนทนา” กับคนที่ถนัดแค่จะ “แสดง” เช่น โพลัส คงจะทำให้โสเครตีส
รู้สึกไม่สะดวกเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ที่เขินอายแสดงยอม “สนทนา” ไม่เป็น หรือไม่สนทนาโดย
ธรรมชาติ ดังนั้น เมื่อกอร์เจียสลงมือตอบคำถามของโสเครตีสด้วยตนเอง โสเครตีสจึงต้องขอร้อง
กอร์เจียสเสียก่อนว่าขอให้ตอบสั้น ๆ ให้ได้ใจความเป็นพอ (449b) หรือจะกล่าวได้ว่า โสเครตีสทำ
เหมือนกับว่ากอร์เจียส “สนทนา” ไม่เป็นก็คงจะได้ และอีกไม่กี่บรรทัดต่อมา กอร์เจียสก็ดูจะกลาย
เป็นควัดลงไป เพราะกอร์เจียสภูมิใจกับคำตอบ “ถูกต้องแล้ว” ของตนต่อคำถามที่โสเครตีส
ถาม ราวกับว่านั่นเป็นคำตอบที่เฉพาะครูสอนวาทยศิลป์อย่างคนเท่านั้นที่จะให้ได้ กอร์เจียสจึงดูเหมือน
ว่าจะไม่แตกต่างอะไรจากโพลัสนัก เพราะเมื่อโสเครตีสถามว่า อะไรคือเนื้อหาของวาทยศิลป์
กอร์เจียสก็บอกได้แต่เพียงว่า วาทยศิลป์เป็นความรู้เกี่ยวกับคำพูด แต่ไม่สามารถบอกได้ทันทีว่าเป็น
ความรู้อันว่าด้วยคำพูดในลักษณะไหน เพราะกอร์เจียสมองไม่เห็นแม้แต่ความจริงที่ว่า ภาษาหรือ

๒๐. cf. *Apology* 21c–22e และ 38b ที่โสเครตีสกล่าวว่า “ชีวิตอันปราศจากการค้นคว้าหาความจริงเป็นชีวิต
ที่ไร้ค่า”

คำพูดโดยธรรมชาติแล้วเป็นสื่อของการคิดของมนุษย์ และเพราะฉะนั้น ศิลปหรือความรู้ต่าง ๆ จึง
ไม่ โดนเกี่ยวข้องกับใช้คำโดยตรง หากแต่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง
ย่อมต้องใช้คำพูดเป็นสื่อในการสื่อสารทางอื่น เช่นความรู้ของแพทย์ย่อมไม่ใช่ความรู้เกี่ยวกับคำพูด
แม้แต่คำพูดที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ หากแต่เป็นความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บโดยตรง (450b) นั่นคือ
คำพูดที่จะมีความหมายย่อมต้องเป็นคำพูดที่มีความรู้ประกอบอยู่ด้วย และถ้าเป็นดังนี้ คำพูดที่ไม่มี
รากฐานอยู่บนความรู้ย่อมเป็นคำพูดที่ปราศจากความหมายและมีอันตราย อย่างไรก็ตาม ในชั้น
กอร์เจียสคิดว่าคนพบทางออกง่าย ๆ ด้วยการแยกแยะระหว่างศิลปะซึ่งเกี่ยวข้องส่วนใหญ่กับการกระทำ
กับศิลปะซึ่งเกี่ยวข้องส่วนใหญ่กับคำพูด และยอมรับว่าอย่างหลังคือขอบเขตของวาทศิลป์ (450b-e)
ต่อมาโสเครตีสชี้ให้เห็นว่า วิชาคำนวณก็เกี่ยวข้องส่วนใหญ่กับการใช้คำ และถามกอร์เจียสต่อไป
ว่า อะไรคือเนื้อหาของการใช้คำพูด ซึ่งเป็นเรื่องของวาทศิลป์ กอร์เจียสก็ตอบอย่างเดียวกับโพลัสว่า
“กิจกรรมที่ยิ่งใหญ่และสูงส่งที่สุดของมนุษย์ โสเครตีส”

อย่างไรก็ดี คำอ้างของกอร์เจียสที่ว่า วาทศิลป์เกี่ยวกับ “กิจกรรมที่ยิ่งใหญ่และสูงส่งที่สุด
ของมนุษย์นั้น” แตกต่างจากคำตอบครั้งแรกของโพลัส (448e) อยู่บ้าง เพราะถึงตรงนี้จะเห็นได้ว่า
ในขณะที่ขอบเขตของวาทศิลป์ถูกจำกัดลง นักวาทศิลป์ก็ยังคงอ้างความสำคัญสูงสุดของวาทศิลป์อยู่
นั่นเอง จึงไม่น่าแปลกใจอะไรที่โสเครตีสจะรุกต่อไปให้กอร์เจียสบอกมาว่า อะไรคือผลดีที่ได้จาก
วาทศิลป์เมื่อเทียบกับสุขภาพ ความสวยงาม และทรัพย์สินซึ่งได้จากแพทยศาสตร์และพาณิชย์ศาสตร์
ต่อคำถามนี้ กอร์เจียสตอบว่า “ข้าพเจ้าหมายถึงอำนาจในการใช้คำพูดทำให้คณะลูกขุนในศาล
สมาชิกสภาบริหาร ผู้คนในสภาราชฎ หรือที่ไหน ๆ ที่คนมาชุมนุมกันให้คล้อยตามข้าพเจ้า เมื่อมี
อำนาจเช่นนี้แล้ว ท่านย่อมสามารถทำให้แพทย์ ครูฝึกพลศึกษาเป็นทาสของท่าน และนักธุรกิจก็จะไม่
ใช้คนที่หาเงินเพื่อตนเอง แต่เพื่อผู้อื่น ที่จริงแล้วก็เพื่อท่านผู้ซึ่งมีความสามารถที่จะพูดและทำให้ปวงชน
เชื่อ” ความสำคัญของข้ออ้างของกอร์เจียสนั้นอยู่ที่ว่า ชุมชนทุกชุมชนย่อมประกอบด้วยผู้ประกอบศิลปะ
ต่าง ๆ กัน แต่ชุมชนนั้นจะเป็นชุมชนอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายของการ
ประกอบศิลปะต่าง ๆ ไว้แน่นอน เช่น ค่ายมวยมีศิลปะในการจับผู้ร้าย แต่การกระทำอย่างไหนจึงจะเรียก
ได้ว่าเป็นผู้ร้ายนั้น ผู้ออกกฎหมายซึ่งอาจไม่มีศิลปะในการจับผู้ร้ายเลยเป็นคนกำหนด มิใช่ตัวตำรวจ
และผู้ที่มีหน้าที่กำหนดทิศทางหรือ จุดประสงค์ของชุมชนที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือนักการเมือง คำอ้าง
ของกอร์เจียสว่า นักวาทศิลป์เป็นผู้ที่สามารถบอกให้ใครต่อใครโดยเฉพาะปวงชนทำอะไรตามใจ

จึงเป็นคำอ้างในลักษณะของผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองโดยแท้^{๒๐} แต่โสเครตีสก็ยัง ไม่โจมตีข้ออ้าง
ของวาทศิลป์ทันที หากแต่ได้ชี้ให้กอร์เจียสเห็นเสียก่อนว่า วาทศิลป์โดยเนื้อแท้แล้วก็คือศิลป
ในการจูงใจคน แต่ก็ยังมีศิลปอื่นๆ ที่จูงใจคนเราได้เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งสำคัญซึ่ง
โสเครตีสได้สอดแทรกเข้าไปโดยที่กอร์เจียสอาจจะไม่ทันได้สังเกตเห็นก็คือว่า ผู้ประกอบศิลปอื่นๆ นอก
เหนือไปจากนักวาทศิลป์นั้นสามารถชักจูงบุคคลด้วย “ความรู้” ในเรื่องนั้นๆ เช่น นักคำนวณก็ใช้
ความรู้ในวิชาคำนวณของตน “ชักจูง” ให้คนอื่นเชื่อในเรื่องของเลข เป็นต้น (453e-454) จาก
นั้นโสเครตีสก็ถามกอร์เจียสอีกครั้งหนึ่งว่า วาทศิลป์คือการชักจูงใจแบบไหน กอร์เจียสก็ยืนยันอีก
ครั้งหนึ่งว่า “วาทศิลป์คือการพูดจูงใจคนอย่างที่ใช้ในศาลและที่ชุมนุมชน และเกี่ยวกับสิ่งที่ผิด
หรือถูก” ถึงตรงนั้นโสเครตีสก็เตือนแกมขอโทษกอร์เจียส “นักแสดง” เป็นครั้งที่สองถึงจุดประสงค์ของ
การ “สนทนา” ก่อนที่จะหยิบยกเอาความสัมพันธ์ระหว่างการเชื่อ: ความเชื่อ: กับการเรียนรู้: ความรู้
และข้อแตกต่างระหว่างการที่คนคล้อยตามความรู้กับความเชื่อ ซึ่งได้มีการพาพิงไปถึงข้างแล้วโดย
ปริยายขึ้นมาพูด จนในที่สุดกอร์เจียสก็ยอมรับว่า มีวิธีการจูงใจอยู่สองวิธี คือ วิธีการจูงใจโดยการ
ให้ความรู้และโดยการให้ความเชื่อ และยอมรับว่า สำหรับวาทศิลป์นั้นก่อให้เกิดความเชื่อโดย
ปราศจากความรู้ กล่าวคือ นักวาทศิลป์สามารถเพียงแต่ชักจูง แต่ไม่สามารถให้ความรู้แก่ปวงชน
ได้ (454e-455)

โสเครตีสพยายามรุกต่อไปโดยถามกอร์เจียสว่า ขณะที่ผู้รู้ศิลปอื่นมีความรู้ที่สามารถช่วย
ให้เราตัดสินใจว่า อะไรถูกอะไรผิดได้ แต่นักวาทศิลป์ซึ่งโดยตัวเขานั้นปราศจากความรู้ใดๆ เลยจะ
สามารถช่วยให้เราตัดสินใจได้อย่างไรว่า อะไรผิดหรือถูก คำตอบของกอร์เจียส (455d-457c) ซึ่งอาจ
แบ่งออกได้เป็นสองตอนนั้นน่าสนใจมาก เพราะในขณะที่โสเครตีสอ้างถึงความรู้ พิเศษของผู้รู้ใน
เรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะ ว่าควรเป็นเครื่องตัดสิน เช่น จะสร้างกำแพงก็ควรปรึกษาสถาปนิกนั้น
กอร์เจียสก็ตอบว่า โดยเนื้อแท้แล้ว ผู้ที่มีส่วนในการตัดสินใจคือเฮมิสโตคลีสและเพอริคลีส ซึ่ง
กอร์เจียสถือว่าเป็นนักวาทศิลป์ แต่เรารู้ว่า เฮมิสโตคลีส (ซึ่งเป็นแม่ทัพเรือด้วย) และเพอริคลีส
คือนักการเมือง ดังนั้น จึงดูเหมือนว่าตามความเห็นของกอร์เจียสแล้ว วาทศิลป์มีความสำคัญซึ่ง
นักการเมืองจะขาดไม่ได้ กล่าวคือ นักการเมืองที่จะประสบผลสำเร็จจะต้องเป็นนักวาทศิลป์ที่ทักด้วย
อย่างไรก็ดี แม้กอร์เจียสจะไม่มองตนเองว่าเป็นนักการเมือง แต่กอร์เจียสก็สำนึกถึงบทบาทของ

๒๐. cf. Aristotle, *Nicomachean Ethics*, Book I, i-iii โปรดสังเกตว่า เมื่อกอร์เจียสพูดจบตอนนี้ โสเครตีส
ตอบว่า “กอร์เจียส ข้าพเจ้านึกว่า ในที่สุดท่านก็ได้บอกข้าพเจ้าอย่างรัดกุมแล้วว่า วาทศิลป์คืออะไร.....”

วาทศิลป์ต่อการเมือง ดังนั้น กอร์เจียสจึงต้องรีบออกตัวต่อไปในตอนที่สองของคำตอบของตนว่า วาทศิลป์นั้นเปรียบเสมือนกับศิลปะในการต่อสู้ซึ่งอาจจะถูกนำไปใช้อย่างใดก็ได้ แต่ถ้าศิลปะถูกนำไปใช้ในทางที่เลวก็ไม่ควรที่จะมาเอาผิดกับครูผู้สอน (โดยเฉพาะซึ่งเป็นชาวต่างชาติอย่างกอร์เจียส) แต่การออกตัวเช่นนี้ย่อมไม่ต่างอะไรจากการยอมรับฐานะที่รองลงไปจากนักการเมืองของนักวาทศิลป์ คือเป็นการยอมรับว่า วาทศิลป์เป็นแต่เพียง “เครื่องมือ” ของนักการเมือง เพราะฉะนั้น ข้ออ้างของนักวาทศิลป์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งที่สูงที่สุดยิ่งใหญ่มากที่สุด แท้ที่จริงจึงดูเหมือนว่าจะเป็นข้ออ้างของนักการเมืองไป แต่สำหรับนักการเมืองที่ปราศจากความรู้ในวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ถูกต้องของสังคมแล้ว ในสายตาของโสเครตีสแล้ว นักการเมืองเช่นนี้ย่อมเป็นแต่เพียงนักวาทศิลป์ที่สามารถจูงใจประชาชนให้เลือกตนเข้ารับตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้นเอง และถ้าเป็นเช่นนั้น นักการเมืองที่ปราศจากความรู้ในลักษณะนี้ก็น่าจะเหมือนกับกอร์เจียส และกอร์เจียสก็ค่อนข้างการเมืองในลักษณะนั้นเอง เพราะทั้งคู่ต่างก็ไม่สนใจที่จะแสวงหาสัจจะ แต่มุ่งที่จะได้ความยอมรับหรือความพอใจของประชาชนมากกว่าอย่างอื่น ดังจะเห็นได้ว่า ทั้งๆ ที่กอร์เจียสกล่าวว่าตนก็เหมือนกับโสเครตีสที่คำนึงถึงสัจจะโดยไม่คำนึงว่าตนจะถูกคั่งจ้างอย่างไร (458a) แต่พอโสเครตีสกล่าวว่าสิ่งที่กอร์เจียสเพิ่งกล่าวมาเกี่ยวกับวาทศิลป์นั้นขัดกับที่กอร์เจียสได้กล่าวไว้แต่เดิม และขอให้สนทนากันต่อไป กอร์เจียสก็ตอบว่าตนเองไม่ขัดข้อง แต่ขอให้ดูความเห็นของผู้ฟังเสียก่อนเพราะเกรงว่าผู้ฟังจะไม่สะดวก ซึ่งก็เป็นการแสดงให้เห็นอย่างโจ่งแจ้งว่า กอร์เจียสไม่ใช่คนประเภทเดียวกับโสเครตีส เพราะกอร์เจียสคำนึงถึงความรู้สึกของกลุ่มชนมากกว่าสัจจะ กล่าวคือความอยู่รอดของคนอย่างกอร์เจียสนั้นต้องขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ฟัง แต่โสเครตีสมุ่งถึงสัจจะโดยไม่คำนึงถึงว่าผู้ฟังจะว่าอย่างไร^{๒๒}

เมื่อเริ่มสนทนาใหม่ โสเครตีสก็บิให้กอร์เจียสยอมรับว่า ถ้านักวาทศิลป์ซึ่งแม้จะไม่มีความรู้ในเรื่องไม่ว่าอะไรก็ตาม จะสามารถชักจูงผู้ชนได้ดีกว่าคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ แล้ว นี้ก็ย่อมหมายความว่า นักวาทศิลป์ชักจูงได้เฉพาะคนที่ไม่รู้เท่านั้น ซึ่งก็เท่ากับว่าคนที่ไม่รู้ (คือนักวาทศิลป์) จูงใจคนที่ไม่รู้ด้วยกันได้ (คือผู้ชน)^{๒๓} และเมื่อถึงตรงนั้น ความอับปลัษณ์ของ

๒๒. cf. *Gorgias*, 474b โสเครตีสกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่ใช่คนการเมือง... โปรดอย่าให้ข้าพเจ้าต้องนับคะแนนเสียงของคนที่อยู่ที่นี่ทั้งหมดเลย ถ้าท่านไม่มีข้อคัดค้านออกไปกว่านี้แล้ว ขอให้มันเป็นโอกาสของข้าพเจ้าที่จะปฏิบัติตามวิธีที่ข้าพเจ้าเห็นเป็นวิธีการกักกันที่ถูกต้อง เพราะข้าพเจ้ารู้แต่ว่าจะหาดีที่เป็นพยานถึงความจริงในสิ่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไปแล้วเพียงคนเดียว คือ คนที่ข้าพเจ้าสนทนากับท่านนี้ ข้าพเจ้าไม่สนใจคนอื่น.....”

๒๓. ผู้เรียบเรียงทั้งข้อสังเกตว่า เนื้อหาบ่งถึงลักษณะเหยียดหยามที่เพลโตมีต่อผู้ชนในระบอบประชาธิปไตยของกรีก ซึ่งลงโทษประหารชีวิตโสเครตีสก็ได้ ดู Paul Shorey, *What Plato Said*. (Abridged Edition), (The University of Chicago Press, Chicago, 1965), p. 85.

นักวาทศิลป์หรือนักการเมืองก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดแจ้งเมื่อกอร์เจียสตอบว่า “การที่ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ศิลปอื่นใดอีกเลย นอกจากวาทศิลป์อย่างเดียว แล้วยังไม่ด้อยกว่าผู้มีความรู้เป็นพิเศษเลยแต่ประการใด นี่ไม่ใช่ความสบายอันใหญ่หลวงดอกหรือโสเครตีส?” จะเห็นได้ว่า ณ จุดนี้ การชักกันระหว่างความรู้กับความเชื่อ หรือระหว่างปรัชญาซึ่งได้แก่ความพยายามที่จะบรรลุถึงความรู้กับความสามารถในการชักจูงให้คนเชื่อโดยปราศจากความรู้ (คือศิลปของวาทศิลป์หรือนักการเมือง) แสดงตัวเองออกมาอย่างชัดที่สุด และเมื่อถึงตอนนั้นเรามากจะอดคิดไม่ได้ว่า โสเครตีสคงจะบีบให้กอร์เจียสต้องยอมรับความสำคัญของการแสวงหาความรู้ว่าอยู่เหนือวาทศิลป์ได้ไม่ยากนัก เพราะถ้าโสเครตีสเพียงแต่จะยกตัวอย่างของการเลือกตั้ง นักวาทศิลป์หรือนักการเมืองมาทำหน้าที่แพทย์แทน แพทย์ตัวจริงนั้นก็ย่อมจะพิสูจน์กับกอร์เจียสได้ว่า ในกรณีที่มีโรคระบาดหรือโรคติดต่อขึ้น ผู้ที่จะรับเคราะห์ก็คือฝูงชนผู้เลือก รวมทั้งตัวนักวาทศิลป์นั่นเอง แต่ดูเหมือนว่าโสเครตีสมีเจตนาที่จะไม่เพียงแต่เน้นถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้ว่าอยู่เหนือวาทศิลป์ (และเพราะฉะนั้น ย่อมหมายความว่า วิถีชีวิตของผู้ที่แสวงหาจะย่อมอยู่เหนือกว่าวิถีชีวิตของคนอย่างกอร์เจียสและนักการเมืองหรือ “นักแสดง” ทั่วไป) เท่านั้น หากแต่โสเครตีสยังมีเจตนาที่จะ “ปราบ” กอร์เจียสให้ราบคาบ (ซึ่งหมายถึงการปราบกันในเรื่องวาทศิลป์) ควบคู่กันไปด้วย เพราะฉะนั้น โสเครตีสจึงดูเหมือนจะเปิดโอกาสให้กอร์เจียสหาทางออก (แต่ที่จริงแล้วเป็นการบีบบังคับกอร์เจียส) ด้วยการตั้งคำถามว่า การที่บุคคลใดจะสามารถชักจูงฝูงชนในสิ่งที่ถูกหรือผิด ดีหรืองาม ยุติธรรมหรืออธรรมนั้น จำเป็นหรือไม่ที่บุคคลนั้น ๆ จะต้องมีความรู้ในเรื่องเหล่านั้น ก่อนที่จะมาศึกษากับกอร์เจียส หรือว่าบุคคลนั้น ๆ จะศึกษาเพียงแต่วิธีการจูงใจคนอย่างเดียว แต่ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ก็ไม่ต่างอะไรกับการกล่าวว่า วาทศิลป์คือศิลปในการโกหก คือ เป็นการชักจูงคนในสิ่งที่ผู้พูดเองก็ไม่มีความรู้ (459 e) นี่ทำให้กอร์เจียสต้องยอมรับว่า ตนจะต้องสอนเรื่องเหล่านั้น ให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีความรู้มาก่อน ซึ่งก็เท่ากับเป็นการกำหนดความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ให้มีความสำคัญเหนือกว่าวาทศิลป์ เพราะนี่หมายความว่า แม้แต่ครูสอนวาทศิลป์เองก็ต้องแสวงหาความรู้ในเรื่องของความเป็นดี ความงาม ความยุติธรรม ฯลฯ มาก่อนที่จะสอนวาทศิลป์ได้ การแสวงหาความรู้ในเรื่องดังกล่าวจึงน่าจะเป็นศิลปะสูงส่งที่สุดและผู้ประกอบศิลปดังกล่าวจึงน่าจะเป็นผู้ที่ดีที่สุดในฐานะที่โสเครตีส^{๒๔} นอกจากนั้นแล้วการที่กอร์เจียสเพียงจะตระหนักเองว่า ตนต้องสอนเรื่องเหล่านั้นเพื่อจะสอนวาทศิลป์ ดูเหมือนจะแสดงว่า กอร์เจียสยังไม่ได้แสวงหาความรู้ดังกล่าว และเพราะฉะนั้นกอร์เจียสก็ยังเป็นครูสอนวาทศิลป์ไม่ได้ แต่การที่จะ

๒๔. cf Gorgias, 448 c

บ๊อบบี้ให้คนที่เป็นคนสอนวาทศิลป์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปอย่างกอร์เจียส เลิกให้ความสำคัญ แก้ววาทศิลป์และเลิกรหัสชีวิตการเป็น “นักแสดง” ของตนนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก นอกจากว่าครูสอน วาทศิลป์ผู้นั้นจะรู้สึกเองว่า “วาทศิลป์” เป็นสิ่งที่ทำให้ตนต้อง “แสดง” เป็นตัวตลก และนี่ก็ เหมือนว่าเป็นสิ่งที่โสเครตีสทำเมื่อโสเครตีสพูดให้กอร์เจียสยอมรับต่อไปว่า ถ้าผู้ที่เรียนรู้วิชาช่างไม้ ก็คือช่างไม้ ถ้าผู้ที่เรียนรู้วิชาดนตรีก็คือนักดนตรี และถ้าผู้ที่เรียนรู้วิชาแพทยก็คือแพทย์แล้ว ผู้ ที่เรียนรู้ความยุติธรรมก็ต้องเป็นคนยุติธรรม ซึ่งกระทำแต่ความยุติธรรม และถ้าเป็นดังนี้แล้ว นัก วาทศิลป์ซึ่งกอร์เจียสบอกว่าจะสอนให้รู้จักความยุติธรรม ฯลฯ ก็ต้องเป็นคนที่ทำแต่ความยุติ- ธรรมและไม่ประสงค์จะทำการที่ผิด^{๒๕} แต่นั่นย่อมขัดกับคำของกอร์เจียสเองที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า ถ้านัก วาทศิลป์ใช้วาทศิลป์ของตนไปในทางที่ผิด ก็ไม่ควรเอาผิดกับครูผู้สอนอย่างตน

อย่างไรก็ตามเมื่อถึงตอนนั้น คือเมื่อโสเครตีสชี้ให้กอร์เจียสเห็นข้อขัดแย้งกันเองในคำตอบบน และ เตือนกอร์เจียสอีกเป็นครั้งที่สองถึงจุดประสงค์ของลักษณะและจุดประสงค์ของการ “สนทนา” ของตน และขอให้สนทนากันต่อไป เราก็จะเห็นได้ว่า คำอ้างที่ว่าวาทศิลป์เป็นสิ่งสูงสุดของกอร์เจียสครูสอน วาทศิลป์ผู้ ไม่อาจเป็นนักการเมืองเต็มตัวได้ถูกทำลายไปแล้วโดยโสเครตีสผู้เป็นตัวแทนของชีวิต แห่งปรัชญาหรือชีวิตแห่งการแสวงหาสัจจะ แต่โง่เขลาผู้อยากเป็นนักการเมือง^{๒๖} ไม่อาจปล่อยให้ โสเครตีสโจมตีวาทศิลป์และวิถีชีวิตที่ตนยกย่องได้ ตอนที่เหลือของกอร์เจียสจึงเป็นการปะทะกัน ระหว่างแนวความคิดเรื่องชีวิตของนักการเมืองกับชีวิตของปรัชญาเมธี ซึ่งในชีวิตจริงปรากฏผลใน *Apology* และที่เพลโตกล่าวถึงแบบที่ควรจะเป็นไว้ใน *Republic* อันเลื่องชื่อ.

สมบัติ จันทรวงศ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๒๕. ข้อสรุปของโสเครตีสในที่นี้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ว่า ความรู้คือคุณธรรม แต่กอร์เจียสก็เพียงแต่ต้อง แหยงว่า นายแพทย์ผู้มีความรู้ในการช่วยชีวิตคนนั้นก็เป็นคนผู้เดียวกับผู้ ที่สามารถฆ่าคนได้เก่งที่สุด เหมือนกัน โสเครตีสเองใช้ข้อโต้แย้งแบบนี้บ่อยครั้ง ดู *Republic* 433c-434b อย่างไรก็ตาม ตรงนี้ โสเครตีสแสดงให้เห็นว่าตนเป็นนักวาทศิลป์ที่เก่งกว่ากอร์เจียสมาก

๒๖. ดู *Gorgias*, 468 e ที่โพลัสกล่าวว่า “โสเครตีส ท่านพูดราวกับว่าท่านไม่ยอมให้มีอะไรที่จะทำอะไรก็ได้ ในรัฐที่ท่านคิดว่าดี ราวกับว่าท่านไม่ได้ยินจากคนที่สามารถสั่งฆ่าหรือจำคุกหรือรับทรัพย์สมบัติใครก็ได้ ที่เขาเห็นว่าสมควร”